

Badische Landesbibliothek Karlsruhe

Digitale Sammlung der Badischen Landesbibliothek Karlsruhe

Constantinus Magnus Romanorum imperator

Reuchlin, Johannes

Tubingae, 1513

VD16 C 4938

Constantinus Magnus Romanorum [...]

[urn:nbn:de:bsz:31-373536](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:bsz:31-373536)

CONSTANTINVS MAGNVS ROMANORVM

imperator, è græco in latinum traductus Ioan
ne Capnione Phorcensi interprete.

DECORATISSIMAE rerum gestarum enarrationes non
tantum auditoribus quandam solent uoluptatem parere.
Verum etiam ad imitandum quoque haud mediocres exci
tare conatus. Gaudet enim mortalium auditus eiuscemo
di oblectari deliciis, haud secus atque uisus hominis puro
quodam obiecto & splendèti. Neque iidem solum & auris & oculus, sed
ipse nihilominus intelligendi sensus, quo uno magis arbitramur nos
& esse & nominari homines. Hæc cum ita se habeant, certe & nos quoque
pulcherrimam quandam et utilissimam recitationem in medium con
ferentes, aures uestras optimarum rerum auditu demulcebimus, et in
telligentiæ oculos iucundissima quasi descriptione pascemus. Ea namque
non pauci quæ de Magno illo rege Constantino dicenda fuerunt, siue
historici seu annalium scriptores alii aliter tractauerunt. Vniuersi ta
men summo scribendi genere copiosaque oratione confisi, multis et
abundantibus uerbis tentauerunt, ut dum exuberanti sermone fluerent,
uix à nobis accipi diiudicarique possent. Itaque sibi ipsis complacere co
nati, causam omnem proposuerunt absque audientium commodo et
utilitate. Nos autem externarum quidem artium quantulūcunque adepti,
nostrarum uero aliqua ex parte non ignari, libros istorum nostra manu
uerfauimus, et instar apis uniuersos flores pro modo et modestia depa
sti, meliora et utiliora incōpto et humili stilo (ut pluribus foret usui)
nihil domo afferentes exarauimus. Quorum initia hoc modo sumi con
uenit. Magnus ille et fama insignis ex imperatorum numero Cōstan
tinus, quantum uicerit omnium non tantum sui æui, uerum etiam an
teriorum regum et præsidum æqualem uicem, et ubique constat, et cun
ctis patet. Non enim pro dimidia parte tantum gloriæ adeptus est, neque
cum esset splendidis ortus parētibus, à magnitudine paternæ uirtutis
degenerauit. Neque obscuris maioribus natus, ex humili prosapia in lu
cem prodiens, alios exegit reges, ut pro iis ipse impetu uique regnaret,
Sed mox uirenti laude rex illi pater fuit Constantius, regum clarissi
mus atque piissimus, nec mediocris regni dominator, nec paucorum mili
tum, aut fractæ potētiae. Quin immo ut ita dicam totius penè uniuersi

et innumerabilium gentium et quæ nominari haud queant imperator, quippe qui ex Claudii filia natus esset. Deinde laudatissima præ omnibus fœminis Helena mater non solum decora, sed etiam uenerabilis hæc ipsa erat. Iste uero Daciae oppido exortus, quo in loco à parentibus et genitus simul et nutritus fuisse perhibetur. Vnde uulgo dicebant imperterritos et inuictos esse Dacas. Nihilominus tamen illos degere uitam temperatam et modestam ferebatur. Diocletianus itaque tunc sceptra imperii Romani gerens, cum Constantium ut maior in eum beneuolentiæ fides deprehenderetur, educere curaret, iam pridem hunc maiestate dignitatis cæsareæ ornare studuit. Et quam is sibi habuit Helenam uxorem, beatissimam ut diuulgatum erat fœminam, abdicare à se, ille, alteramque nomine Theodoram, Herculiæ Maximiani filiam etiam inuitum ducere coegit, quo magis indissolubile Constantii erga se persisteret connexionis pignus uadimoniique uinculum, Hoc Galliam ei uniuersam, Britanniamque usque ad fines oceani regendam commisit. Præterea celeberrimum illum atque beatum Constantinum Constantii filium apud se retinuit, cæterisque prouinciis eius fidei creditis præfecit. Côm memorare libet quod in libris maiorum continetur sanctum illum et admirabilem prophetam Moysen, in tyrannicis atriis enutritum et in omni sapientiæ ægyptiorum fuisse institutum, qui tamen meliore usus consilio, cunctis eisdem aduersus et uerbo extitit & opere. Communem namque sibi calamitatem subire cum suo populo elegit. Quique secundum apostolum Pharaonis filia negabatur filius, is postea deus Pharaoni & genti suæ dux constituitur, ut heræos à seruitute liberaret, & ægyptios graui diuinitus affligeret uindicta. Hæc anteriorum ætatis sint enarrata. Nunc autem idem ipse deus eadem nobis miracula conficit. Qui enim circa Diocletianum erant tyranni contra uniuersitatis deum bella gerere ausi, ecclesias undique depopulati sunt. Medius autem eorum inciderat Constantinus, paulo post tyrannicida. Iam uero adolescens adhuc & tener & specie pulcher, & facie floridus. At is qualicumque creuerit nutricio, aut cuiusnam adoleuerit sumptibus, nunquam tamen etsi iuuenis in tantum temeritatis collapsus est, ut singulari familiaritate communicaret prophanis. Emulatio namque paterna ipsum incitabat, ut traheretur ad optimas res affectione. Cunque iam esset ætatem iuuentam supergressus, summum cepit apud illos honorem adipisci suo merito, quippe qui pulchritu-

dine polleret corporis & stature magnitudine tanta, ut cæteris conferri nequierit, & ui roboris omnium præstâtissima ita ualeret, ut nõ nullis formidini esse posset, Dein accederet id quoq; quod animi uirtutibus lóge magis excelleret, q̃ corporis uiribus modestia, téperantia bonarum artium institutione, innata prudentia, & cœlitus accepta sapientia. Quare qui rerum potiebantur, cernentes eum inter hæc gloriosum fore, magnanimum atq; fortem, item prudentia & solertia plenum, dolo inuidiãq; moti, & simul q̃ uererentur ne non tuta satis futura eis esset cum illo quotidiana conuersatio, clam insidias homini parabant. Quas hic cum præsentisceret salutem sibi cedendo peperit, etiam illud ipsum instar prophetæ Moyfi obseruans. Ad hoc omne cooperatus est ei deus, propter paternam successionem, eo q̃ hũc ipsum prædestinauerit superstitẽ fore. Vbi autem ex insperato agnouit adesse filium Constantius (ad patrem enim corripuerat se concito gradu) suscepit eum mature admodum. Quodam igitur die cum pater ex nouacula moriturus esset, seq; de lecto protenderet, ut ambabus filium complecti posset dixisse dicitur, mortem esse immortalitate meliorem. Sicq; testamentum inter filios filiaq; ordinasse pro sua sententia, Quo in loco hæreditatem regni Magno Constantino ascribi tradiq; fecit, post hæc deo gratias agens requieuit. Sunt qui asseuerent Cõstantio & religionem præ cæteris maxime acceptam fuisse, & idolo odio abominationiq;. A iunt & illum christianis consulibus, in rebus agendis studiosissime usum esse, semp̃erq; fuisse & mitem & benignũ. Et q̃ agnosceret subditorum parsimoniam sibi ipsi nullos unquam thesauros collegisse. Vnde etiam hæc ex dei dispensatione cõsequutus est, ut cum primoribus imperatoria maiestate participaret, & ex quatuor posterijs demonstrandis imperatoribus primus religiosus Augustus cognominaretur, & reliquos reges bonitate prolis uinceret. Quid tum? Certe Magnus Cõstantinus uiriliter succinctus, principatum aggredditur, quãq; prius nationes sub patris officio gubernatæ fuerat, eas ipse non sine plurima humanitate uisitat, oculos nihilominus iactans ad reliquos terrarum populos. Sic Britannia in ipso sita Oceano potitur, quam suæ ditioni subiecit. Sic aliam post aliam regionum partẽ obseruat, usq; dum uidet Romani imperii regnantem ciuitatem tyrannica seruitute, oppressum iri. Tũc sibi deum inuocauit adiutorem, recte secum ipse statuens, fortiori auxilio fore opus q̃ ut militari fo-

lum manu tantam rem auderet, propter thalas & ueneficas magiæ ar-
 tes, quibus praua tyranni mens turpiter imbuta impudentissime ute-
 batur. Vnde patrium deum colere præligens, eundem illum inclama-
 bat supplicis & precibus obsecrando, ut quisquis tãdem is esset, sese pa-
 refaceret, & dexteram suam clementer ad propositum opus porrige-
 ret. Oranti autem in hunc modum regi & accurate supplicati, coram
 omni exercitu dei signum apparuit maxime admirabile in ipsa meri-
 diei hora. Ecce enĩ fulgurant radiorum iactus late per aerem supra so-
 lem in crucis modum figurati, latinis literis quasi per stellas inscripti
 sic. In hoc uince. Cum igitur post hanc uisionem ultra procederet, do-
 nec ad uesperã dies inclinabat, semperq; miraculosam hanc appariti-
 onem secum ipse meditaretur, pro rata noctis parte in somnũ solutus
 est. Quo in somno christus illi cũ eo signo apparet, quod in cœlo iam
 ante coruscauerat, loquiturq; regi uerbis huiuscemodi. Fac tibi signi
 eius quod uidisti simile imaginem, eãmq; publico edicto iube castris
 tuis præferri, sic enĩ oēs tibi hostes tuos subiugabis. At is somno expe-
 ctus mane silētiariis amicissimisq; suis insomni arcanũ aperuit. Mox
 accersiri præcipit aurifabros, quibus mandat ut eam imaginem imi-
 tentur auro preciosisq; gemmis. Erãtq; eius figura tali apparatu, longa
 quidem hasta bracteis aureis amicta, in fastigio cornu habens obli-
 quum in crucis formam distetum, in summo uertice corona
 desuper nobili figura quã rhochia zomenon appellamus in ar-
 ctum constricta, quæ primordiales christi characteres ostende-
 ret, transuerso de cornu uelum pen- debat aureum, imaginibus
 sacri regis liberorumq; pectore tenus acu pictum. Hac igitur omnis ad-
 uersa potestatis ultrice imagine, omnino in ipso bello usus est rex, qui
 & uniuersam militiã eadem simulacra ferre præceperat. Sed ista usq;
 huc pauca sint, postq; aut uisus est recte deum colere, asciiuit rerum sua-
 rum fidos secretarios, è quibus unus extitit Siluester beatissimus urbis
 Romæ episcopus, abs quo propter obtinendam salutem baptisma su-
 scepit. Ibi ecquis ille deus sit, qui ue tam sanctæ imaginis quod in signo
 gestare deuouerat modus, quæsuiit perquam diligenter. Itaq; omnem
 de saluatore christo rationem edoctus est. Deum esse sempiternum, &
 propter nostram salutem induisse carnem, passum fuisse, resurrexisse,
 & in cœlos ascendisse. Inde rursus uenturum ut iudicet uiuos atq; mor-
 tuos. Signum uero quod apparuerit esse immortalitatis memoriale,

ac deuictæ mortis triumphum, quem uictor ipse statuit cum esset in terris. Igitur talibus arcanis initiatus, ex tanta & tam cœlesti uisione, profecto dignissimus est iudicatus, cui mysteriorum contingeret interpretatio, ut dictis acquiesceret, nullatenusq; dubitaret. Vnde & sacerdotēs dei assessores suos fecerat, arbitrans uisum sibi deum omni cultu fore honorandum. Cuius optima spe fretus, mox impendentem tyrannicum ignem extinguere studuit. Erat enim ualidus qui regnantem urbem præoccupauerat Maxentius, quiq; supersticiosus & impuris studiis qualiacūq; pro uoto conabatur. Ita q̄ nequierat ullum præterire facinus, quantumuis nephandum & flagiciosum quod non ille auderet. Innumerabilibus enim ingenuis matronis turpiter iniuriatus, odibile ac infestum adegit à maritis diuortium, à quibus raptas & auulsas suis ipse militibus coniungens, multa millia ciuium Romanorum in ipso trucidauit ciuitatis medio, & alias aliis occasionibus inuentis plurimos occidendo tam patricos quam plebeios cuncta oppressit tyrannide. Ei autem tyranno finis hic erat, ut prauè omnia uersaret magicis adinventionibus. Quandoq; enim uteros pregnantium sceminarum discidendo aperiens, quandoq; infantes nuper ortos ad nephanda dæmoniacarum inuocationum sacrificia euiscerans, sperabat inde constantem obtinere uictoriam. Accessit adhuc q̄ in tantam res publica Romanorum deuenit annonæ penuriam, ut ore humano satis explicari non possit. Quæ cum omnia secum animo uolutaret Constantinus, commiseratione motus, certe quidem cum omni apparatu contra eam tyrannidem armatus est, & uictoria signa id est salutiferam domini crucem, ante omnem exercitum eleuari portariq; decreuit, mandans nihilominus ut obseruarentur eo loci cohortes Maxentii, quatenus dicto citius ac primo impetu caperentur. Itaq; dirigens aciem, & castra uertens celeriter Romam uersus metatus est. Cumq; urbem proxime accessisset, suspicio Romanis oritur, non propter tyranni crudelitatem, sed proprium commodum & regnandi cupiditatem hoc bellum institui. Qua propter dum inuenire quiddam rex cogitur, quo tyrannum extra muros ad pugnam contra se alliciat, deus ipse quasi uinculis quibusdam scelestum hunc, & noxium longissime extra portas educit. At ego ne uobis incredenda uidear dicere, totius belli seriem expositurus quambreui sermone rem omnem coaceruabo.

Nam subito pauore terga uertit Maxentius, cum suis satellitibus & hastatorum turma, & (o dei iudicia) singuli ceciderunt in profundum sicut lapis, corruente fluminis ponte, quem ipse dolo prius ad capiendum regem suffossis decipulis ita molitus erat, ut persequentium se agmen mergeretur, hac enim fraude cogitauit posse Constantinum prosternere. Igitur dei nutu præter opinionem ruptis iuncturæ machinis, in ipso tyranni transitu corruunt fossæ, structuræ decidunt, & primus miser ille, mox circū se scutiferi atq; satellites, inde quotusquisq; stipatus & armis munitus in ima deurgunt, ubi licuit uel hoc dicere, lacum aperuit & effodit eum, & incidit in foueam quā fecit. Pro quibus rex Constantinus deum hymnis laudans, cum uictoria urbem ingressus est, uniuersi uero turmatim illum cum ingenti gaudio suscipientes, saluatorem eum & benefactorem clara uoce nominauerūt. His iste laudibus nō est effoeminatus, nec mollior factus, sed deo cuius tanta sensit auxilia gratias agens, mox publico uoto auctori uictoriæ supplicationes decreuit. Sequitur in prouinciis ingens ubiq; laticia, episcoporum augetur honor, exædificantur ecclesiæ, beneficia in pauperes conferuntur, fræquentia regis illustrat episcoporum concilia, crebra uictoriæ contra barbaros accidunt, statuuntur trophæa, tenduntur insidiæ regi, tum à Maximino, tum à cæteris, præsentiantur partim, & aliqua reuelantur. Ita decimus regni sui trahitur annus, quo interea nihil fit nisi quod ad dei cultū popularésq; festiuitates attinet, & quod ad seruandam pacem cōducit, donec nationes ad orientē sitæ regem de quadam intolerabili oppressione certiozem faciunt. Licinius namq; sororis sui maritus contra oriētis episcopos male commotus, prohibuit ne synodi fierent, & christianos infinitis subiecit cruciatibus. Legemq; tulit qua sanxit, ne post usquam inter se ecclesiam cōgrogarent. Item ut extra portas habitarent, quin etiam oppidorum & urbium custodibus iussit, ne quis eos inuideret, neq; cibos præberet, episcopos interfecit, ecclesias destruxit, & omnino inhumanum contra christianos concitauit tumultum, crudelissimamq; instituit persecutiōnem, & regem nostrum ultra non fuit late quiescere, sed iustum animum ad cōdignam prouocauit iniuriā. Vnde rigidum morem cum ingenita humanitate permiscens, ad uindictam accelerabat oppressorum. Credidit enim religiosum & sanctum fore opus, si unum eminus exterminando plurimos saluet, hæc secum cogitans, ad præstandam

salutis dexteram iis qui tam longinqua incolerent erigitur. Itaq; mili-
tari ante apparatu de more indicto, tam pedestris q̄ equestris ordinis
phalngas conuocat, & ad belli motum accenditur, postq; dei saluato-
ris inuocationem premia uictoribus proponit, & priorem turmā fer-
re salutare crucis signum demādat, cognoscite uero quid actum sit, ec-
ce enim qui primi erāt impetus ex aduersariis, deserentes socios, pro-
iecere arma & ad regis transfugere castra, quos ille clementer suscepit
gaudēs de eorum euasione. Quo facto Lycinius fugam detestabilem
nactus ad propugnaculum quoddam Thraciæ se corripuit, inde expu-
gnatus celeri perfugio uenit Philippopolim, illic pacē dare uictus qui
euit. At denuo iudicatus hostis iterum ab Hadrianopoli fugatus, Byzā-
tium se contulit, & transmittens Chrysopoli peruenit Nicomediam,
illic priuato habitu & uili ueste incedens cōprehenditur, ductusq; per
Theffalonicam ab exercitu interficitur, ex suis facinorosis ut prædi-
ctum est eminus iactatus. Deinceps euacuatum est tyrannica pote-
state Romanum imperium, & prouinciæ orientales iunctæ sunt occi-
dentalibus, tanquam caput aliquod à corpore separatum, & rursus in-
firum. Quare latissima in toto fere orbe pax fuit, restituitur quæ chri-
stianorū sunt, & in altum tollunt. Dæmonum aræ cōminuunt in pul-
uerem, ecclesiæ splendido eriguntur apparatu, ferunt religiosissimæ
leges, græcus sub cruce ne militet, nemo quarta uel sexta aut domini-
ca cōdemnetur, istud propter domini passionē atq; mortem, hoc pro-
pter resurrectionem. Qui cōtra christum blasphemare attentauerint,
capitali plectantur supplicio. Solos christianos præfici orbis terrarum
gentibus posse, athletas christi uenerandos esse, ac templis oblationi-
busq; ornādos. Vnde contigit ut & Celtæ & Galli, & Daces, & Tauri &
tam Hesperii q̄ Orientales homines, Hyberes item & Armenii & Per-
sæ, & Indi citeriores & simpliciter omnium regionum incolæ lumen
ueritatis acceptarent, suosq; deos propriis manibus contererent, hoc
non tulit malignus dæmon, optimam uoluntatē nostrā considerans,
Sed rursus miscendo turbare ecclesiam studuit. Quendam enī Arium
inuenit ecclesiæ Alexandrinæ presbyterū, quo tanq̄ instrumento suæ
prauitatis uteret, & flatu eius inueheretur aduersus sanctorū ecclesiā,
& ut breui cōplectar, obsessus maligno spiritu Arius mouebatur, ut &
diceret & doceret fuisse aliquando tempus, quando nō fuisset postea
tamen natus esset christus uerus deus noster, addiderat nihilominus

hominis, qui dicitur in libro de doctrina christiana, c. 1. c.

adhuc asseuerans eum fuisse creaturam et passibilem et mutabilem, et alterabilem, qui tamen est creator increatus, impassibilis, immutabilis permanens, Præterea qui est absq; tempore sine loco, sub nullo sensu cadēs, secūdm deitatis rationem, Eum esse sensibilem, localem & temporalem nugabatur, hoc modo nō mediocrem in partibus Lybiæ suscitauit dissensionem atq; turbam. Quāq; sæpe & multum à magno Alexandrinorum episcopo Alexandro, ne talem perfidiam doceret, fraterne fuerat commonitus, cuius tamen consilium sequi maledictus ille recusauit, ea cognoscens beatus & Magnus rex Cōstantinus, singulos undiq; episcopos in urbem Nicæam cōuocat, mandans publicis uehiculis eos adduci, putauit enim rei publi. interesse. Quod dubiorum propositiones simul uniuersi agnoscerent, iudiciūq; commune super his conferrent, ut sic una fide & una sententia deus unus in toto orbe collaudetur. Stata uero die cum dubia solui debuerunt, domus quædam in regia ingens & spaciōsa ad eam rem omni apparatu ornata est. Sessionum quoq; scamna secus parietes secūdm quælibet latera plus numero conuenientium patrum, & in medio erectior quædam sedes erat parua & non preciosa. Cōgregato itaq; in unum sacro concilio, intrauit & ipse rex omnium ultimus, uultu gratioſo & perbenigno, statura corporis neq; lōga nimis, neq; minuta, latior aut̄ humeris, & crassa ceruice, colore subrubido. Cæsariem capitis non admodū densā, menti aut̄ genarū alioqui rarā habens & purā, neq; ubiuis in facie crescentē, nasū aquilinū, uisū instar leonis. Continētissimus in iis erat quæ ad concupiscentiam uentris spectant, quo plurimos sibi morbos abigebat corporis, si quando non belle ualere cœperat. Nec prius sedebat q̄ sacratissimus eū conuentus ad sedendū hortaretur, Videns autem quosdam ex choro patrū oculis in dextera parte priuatos, certiorq; factus q̄ propter confessionem christi hæc passi essent sub Diocletiano Maximianōq;, confestim assurgit, et folliculos uulnerū exoscultur, credens id sibi in uim benedictionis cessurum. Tāta erat admirandus hic uir & reuerentia & fide & modestia illustratus. Hæc rex ille reuera magnus, sed diuinus ipse pontificum confessus, laudum & præconiorum floribus caput eius coronātes, studia diuinorum benedictionibus suis crebro interpellabant. Sequenti uero die cum utriusq; aduersus alterutrum uarie tumultuarentur, fieretq; auditorii cōfusus strepitus, Rex ipse graues casus circiter Diocletiani & Maximiani tempora perniciosasq; christianorum persecuciones recessit, quas iam dei

prouidentia in tranquillitatē & bonū ecclesiæ statū uertisset, hæc reci-
tādo & inducēdo lōgius ad cōcordiā est omēs simul hortatus. Cū ue-
rō accederēt quidā contentiosi & inimicitiarū appetētes, quorū singu-
li cōscriptos cōtra quotūquēq; suū episcopū accusatorios libellos regi
porrigerent, suscepit oēs annulōq; proprio cōsignans in arcula seruari
iussit, pacēq; facta & reductis omībus ad cōcordiā, mandauit cōsigna-
tos proferri libellos, quos cūctis p̄sentibus & intuentibus igni & flāmis
cremandos tradidit, iureiurando palā protestatus se nihil eorū quæ in
eisdē fuissent scripta legisse. Nequaq; em̄ utile esse dicebat, errata sacer-
dotū manifesta fieri multis, ne hinc suæ ruinæ allegantes excusationē
intrepide peccent. Ego em̄ inquit si solus spectator euenirem episcopo
qui alienas nuptias infringeret, certe palliarē hac mea purpura illegiti-
mum facinus, ne talium perpetratorum aspectus noceret intuentibus.
Sic igitur & dicentes compescuit, & contradicentes suauiter sedauit,
persuasibili commonitione omnes in unam trahens concordiam,
Tunc omouit id est consubstantialē patri filium una uoce concii
prædicans, rebelles uero tanquam inutiles in exilium proscribens,
postquam uniuersos paris sententiæ ac unius opinionis stabiliuerat,
quemlibet eorum propriam recipere ecclesiam promisit, retentis pri-
us à patribus frugum primitiis, ut eam ciuitatem quam de suo nomi-
ne exædificaturus sit aliqua etiam benedictione dignarentur. Quia ue-
rō amplissimæ urbis meminimus, opus est ut aliqua de ipsa explicē-
mus tanq̄ in trāsitu. Et aiunt quādo apud se urbē sui noīs fundare cōsti-
tuisset, sedisse in animo, ut campū ei rei aptissimū eligeret, ubi quondā
Iliū steterat, circū Aiā sepulchrū. Sed in somno monēte deo in aliā
sententiā reductū mutasse consiliū, & in loco Byzantii fundamenta iecisse.
Lustratis ante totius loci circūcirca cōmoditatibus, & amœnita-
tis & situs & tēperamēti & aeris, & q̄ maritima circūquaq; pura essent
& moles in altum eleuatæ, quo habitari queat in recuruis cavitatibus.
Processit ultra consueto beneficio, & orientē uersus palatiū exædifica-
uit iucundissimū, & uariis deliciis refertum, mari propinquū, adiunxit
equorum stabulū, & duo maxima nauigia. Quæ quidē ædificia si quis
recte pro artis & prudentiæ modulo sicut sunt facta diligenter fuerit
contemplatus, asseuerabit ea nō in secundis Phidiæ reponenda fore.
Post hæc templa extruxit sanctæ pacis, sanctorum apostolorum, san-
cti Mocii, sancti Agathonici martyris, & cætera, iussit etiam purgari
aream in medio urbis, & splendidis lapidibus pauimentum sternere.

Illic etiam fieri hemisphæria columnis & porticibus extēta, unum ad uersus australem plagā, & cōtra borealem alterum, ut populo forum quasi quibusdam limitibus determinaret. In summitate lapides posuit eiusdem naturæ, sed sculpturæ diuersæ, in quibus omnem artificum industriam publice spectatoribus cernere licebat, ut simul & ornamento esset ciuitati, mercatoribus cōmodo, qui uenalia in hemisphæriis reponebant, quo minus à transeuntibus molestarent, idq; nominauit forū. Cæterum aliā erexit columnā uno marmore porphyritico excisam, quam Roma abduxit circulis æreis cinctā. Eam in medio statuit effigiatam, in uertice quidem gestantem suæ figuræ statuam, Ad pedes autem, duodecim cophinos quos christus benedixit, et simul sanctorum reliquias & ueneranda ligna, ut esset ad firmamentū & custodiam urbis posita. In secessu autē & porta quo loco diuinas apparitiones & mysticas uisiones acceperat, illuc Michaelis archangeli templū construxit. Et postq̄ incidimus in speciosa eius ædificia, parū commemorabimus quæ per matrē in palæstina fieri fecit, nihil de studio inueniendi sacra illa ligna referentes, eo q̄ facultatem nostrā excedat. Helena em̄ colendissima & omniū religiosissima mulier, amore quo ad res diuinas erat affecta ducebatur, ut hierosolymā uisitaret, aliaq; circū qua; religiosa loca, eō cum accessisset, essetq; & filii & regis adiuta literis, cōpertum habuit diuinum & colendissimū christi sepulchrū aggere multo & quodam idolorum phano à græcis defossum ac obstructum esse. Quem locū purgando cum phanum & colles tum aggeres & alias sordes abiici longēq; moueri iussit. Ita sancti sanctorū reperit monumentū. Ibiq; templum adorationis in cōmemorationem resurrectionis saluatori nostro IESV christo decentissimū statuit. Multa etiā gratissimo cum animo dona obtulit, Inuenit & uenerabilē atq; uiuificantem domini crucem, ad quā ob nostra scelera uolens & libēs appensus est. Item & ueneradissimos clauos, quorū aliquibus in seroto atq; corona utebatur, reliquos filio regi dono mittebat. Sed & in Bethlehem & in monte oliueti ecclesias struxit, ubi religiose uitam degens supplicationibus indefessis diuinitatē adorauit. Octoginta erat annorum quādo Constantinopolim regressa est, & illicitandem deo beatā reddidit animam iusto funere illustratam. Dicūt profecto eam omni ad imitationem christi humilitate fuisse ornatā, & erga omnes quidē, maxime autē solitariorum id est monachorū sanctissimum ordinem

plurimam reuerentiam & misericordiam gessisse. Cum iis qui uitam
cœlibem castamq; ducebant crebrius conuersata est, stramineis lectis
recumbens, & post somnū uirginibus necessaria ministrans, panem ap
ponens & pocula præbens, aquam etiā manibus omnīū fundens, ancil
læ peragebat ministeriū. Talis ac tanta cum esset, multo magis excel
lenti eam honore atq; premio filius prosequabatur. Vnde mortuæ fu
nus ipsemet præibat digna ei legitimaq; persoluens. In eo uir ille ma
gnus unice fuit occupatus, ut quotidie cogitaret quo pacto posset è
medio tollere idololatriæ memoriā. Itaq; aras atq; statuas dæmonio
rum a fundo sustulit, eorūq; nomina deleuit, non in ipsa insigni &
maxima urbe tñ, uerum etiā in toto quoq; orbe. Tempła uero sacra
& deo dicata sapius & in ipsa regnatrice ciuitate frequetauit, & in Ni
comedia & in quercu Mambrae ubi saluator Abrahamæ uisus est, & in
omni circūcirca regione, ne cūcta enumerare oporteat. Quibus obla
tiones & munera dedit & terras possessioni eorū ascripsit, simul & la
cus, ut tam à fundis q̄ à profundis uictum quærerent. Quid autē Num
tanta & tam clara erigens ædificia, etiā ea bonis artibus uacua permi
sit uel propter rerum gerendarū quotidianam molestiā, uel quod sæ
pe fit propter ignorantiam? Non certe. Sed quomodo summā adhi
buit diligentī ad ædium constructionem ut fierent q̄ornatissime ita
studiū frequens circa libros impendit, ut uolumina essent & uerissima
& pulcherrima. Quod indicant ipsius ad Eusebiū Cæsariæ episcopum
literæ, quas equidē nisi uererer oratiōis fastidium historiæ huic inseru
issem. Fertur post hac Iulianus transfuga quascūq; magnus ille rex de
derit ecclesiæ dotes diminuisse, ac eistertiā solum partem reliquisse.
Igitur rex Constantinus proficiendo ecclesiis tam in ædificiis q̄ recta
fide, tamen nequaq; aliis deerat rebus gerendis. Sed liberalis fuit, & sin
gulas prouincias dignitatibus & prærogatiuis quālibet pro sua condi
tione donabat. Tempora uero imperii sui plurimū cupiebat esse uni
uersis subditis grata & accepta, toleratuq; leuia. Quapropter uestigali
bus tertiā partem ademit, & agrorū dominis tradidit. Et si quis cōde
mnatus in pecunia supplicabat, facile de suo remisit. Pro eo itaq; deus
illi cōpensationem uicissim retribuit, & scythas pedibus se suis proster
nere fecit. Sauromatas item barbarorūq; aliorū innumeras nationes.
Eñ uero Saborius Persarū rex fortitudinē uiri & pietatem aliāq; ob
stupefcens uirtutes, tam q̄ formidaret, ne cōtra se arma moueret, suos

ad eum misit legatos, quos ut decebat magnifice rex noster suscepit. Datisq; ad Soborium literis tm̄ opera & studio per eosdē legatos effecit, ut om̄es in Perside christiani libere uiuerent & syncere diligenter Vbi uero triginta iam annos regnasset, tum diuinissimæ super regali trinitati, filiorū suorum trinitatē diuersis tamē temporibus obtulit. In primo em̄ decennio primū ex liberis susceptū consimili nomine Constantinum. In secundo uero decennio secundū filium patris sui nomē ferentem Constantiū hoc est anno uigesimo. Tertium autē Constantē circiter tertium decennium ad honorē regni & status magnitudinem prouexit. Cumq; Hierosolymis esset, omni studio curauit episcoporū sacro conuentui nihil deesse. Ideoq; promisit gratiarū se munera quo libet decēni tempore quoad uiueret ob honorē filiorū deo saluatori oblaturum. Viso itaq; eo sibi q; orbis terrarū duo latera obtinisset, deinceps totum regni principatū in tres partes tribus filiis diuisit, quā si paternā substantiā inter charissimos partiretur hæredes. Quæ enim pater suus dimiserat assignauit maiori, orientis autē regnum secundo, eorūq; mediū tertio, iisdem bonā hæreditatē & animarū salutem & religionis ueræ sementem iisdem relinquens, quos & promouit bonis literis & disciplinis, ut haberēt p̄ceptores religiosos atq; probatos, et id quidem dum essent teneriori adhuc ætate cæsares, aliud em̄ nihil desyderabat in liberis q̄ ut fierent religiosi atq; sui similes. Postq̄ uniuersa hæc in honorē summæ trinitatis condecenter disposuerat. Deus omnis boni administrator quasi omnino re bene acta, tempus ei opportunū quo ab hoc mundo trāssumeretur cōstituit ut naturæ debita solueret. Expletis scilicet duobus supra triginta imperii sui annis, et mensibus quoq; duobus et diebus totidē, uitæ uero eius duplicato numero. Quando infractū adhuc ætatis robur et corpus solidum erat, et totus probro carens, ac quasi adolescēte adolescentior. Pulchrum fuit aspectu, uidere fortem uirum ad omne aptum exercitii genus et ad omnia uiarum discrimina paratum, et consuetas sine graui labore de inimicis sumere uictorias affectum, tantā nihilominus animi perfectionem in humanis consecutum, ut cum rebus honestissimis omnibus abundaret, tum maxime profecto humanitatis laude. Dignum uero meminisse arbitror tanti uiri mortē, uel potius interitum. Audito em̄ Persarū motu cōfidēs antiquā illi affuturā belli uictoriā, excitauit militares ordines, cumq; ad oppidum uenisset cognomēto matris appel-

Iatūm, sensit quandam corporis ineptitudinem, et aliquantulam me-
diocremq; febrem, quæ ubi fortior insurrexit, ad deum suum assum-
ptus est, mortalibus quod mortale est tradens, quod uero mentis ac re-
ligiosum, deo reddens. Hic Magni regis Cōstantini finis uitæ. Hic fuit
innume rabiliū eius dispositionum terminus. Secundus uero è filiis
tumbam patris in urbem detulit, semperq; præsens uecturæ nõ modo
præfuit, uerum etiã interfuit. Portabant illum per cuneos gradatim
militares ordines, sequentq; sunt uirorum multa millia. Hastati aut̃ et
armati circuibant corpus regis. Vbi uero ad templum apostolorū sal-
uatoris uentum est, quo in loco sibi monumentū locauerat, Constan-
tius ipse rex corpus patris amplexus cum multis lachrymis desumpsit,
et suis manibus in monumentū reposuit. Quiq; astabāt se ipsos magis
q̃ regem lamentabantur, cogitantes si unq̃ talem et tam utilem habi-
turi essent regem. Sic nouit deus glorificare eos qui se glorificant, et iu-
ste quidē. Si enim qui in membris solum eius diuinitatē procurauerit
beatissimus iudicatur, et canit̃ ab omnibus, quanta dignus erit gloria
qua laude, quo honore à christo rege dignandus is est qui tanta et tam
gloriosa statuit trophæa, qui et innumera gētium atq; linguarum ge-
nera, ad uerissimam christi fidem reducens, tantæ multitudini autor
fuit quo uere deum adorarent. Quapropter imitanda nobis est pro-
uirili nostra tanti uiri uirtus. Quod si nequeamus aliis fore salutis
causa, saltem per fidem puram, per beneficia et elemosynas, per ab-
stinentiam uoluptatum, per ueram pœnitentiam nobis ipsis salutem
pariamus. Quo nos et præsentia bona non amittere, et apprehendere
contingat futura.

Tubingæ apud Thomam Anshelmum Baden
 sem mense Augusto. Anno M. D. XIII.